БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
II III 1114
1961 / 51

LIST ZA KULTURU I UMETNOST *

polja

51

Novi sad - 28. februar 1961. godina VII - cena 30 dinara

Инв. бр. 7150
10-742 34887 W

O ARHITEKTURI KOJA NIJE SAZDANA DO KRAJA

Imao sam jednog zanimljivog prijatelja, bio je arhitekt. On je veoma želeo da gradi, ali nešto mu se nije baš dalo! Da li ti je tu svoju želju suviše nesudržano pokazivao, ili pak, jednostavno, ideje njegove nikome nisu bile potrebne, to je stvar o kojoj bi valjalo tek da razmislim.

Dobar deo njegove pasije ostajao je u njemu neiživljen, dakle, neutrošen. A, za uzvrat, kao neka vrsta naknade, bilo mu je dato da neobuzdano, u sebi, gradi nekakve, svoje imaginarne konstrukcije.

Jedne večeri, — umoran je, a možda je malo i bolešljiv, — on mi se poverava. Vruće je veče, neprijatna je to granica proleća i leta. Vrtimo se negde oko tučanog kneževog spomenika. Obrnimo se, okrenimo se, pogledam li gore u zvezdanu noć, tučani rep i koješta drugo još tučano od kneževog konja, stalno je nad nama.

Govori moj prijatelj, oblizuje se, jer, očigledno, već je u groznici. Priča, priča. Otače pričajući, i tako, preko sebe samog, prelivajući se, možda se malo smiruje. Eto, kaže, on više ne želi ono što je toliko želeo do sada, ne želi više da gradi! Sve što hoće, to je da sazida ciglo jedno zdanjce, sićušno, jedva nešto malo veće od običnog modela.

Nije li dovoljno, za pravog, za izabranog graditelja, da načini i jednu jedinu konstrukciju, ali takvu koja će da bude neka vrsta njegovog odliva, neka vrsta autoportreta. Zašto bi takva, vrhovna konstrukcija morala da bude velika? Zar se i u male stvari ne sažimaju i najveće istine, zar i najmanja stvar ne odaje katkad najdublje suštine?

„Katedrala, eto — to je katedrala visoka dva metra!" To je „minuskulna" vizantijska crkvica, ako se tolicna zamisliti može. Tako je mala da čovek ne zna treba li u nju da udje, ili da je stavi sebi u džep. Pa, ipak, ogromna je to konstrukcija, vasiona je to cela, za njega.

Evo šta će dalje da uradi ako mu je verovati. Praviće, praviće, i to do kraja života, tu svoju sudbonosnu gradjevinu. Treba ga dobro shvatiti — to je *njegova gradjevina*, njegov najpotpuniji simbol, njegovo produženje.

„Ako hoćeš prijatelju, to ti je GRADJEVINA DUHA! To je moja superstruktura ili moja kriptostruktura. To je ono što sam ja sav i ceo."

Pitam se, nije li me na trenutak poneo snagom svojih fikcija. Vidim ga u njegovom starom i zapuštenom vrtu, koji je ogradjen velikim zidom. Vidim njegovu apsolutnu gradjevinu, uzgred rečeno, nešto malo veću od štenare. Od drveta je, od lima, od nekakvih plastičnih masa. Gradjevina — model, i to model koji podseća više na anatomski no na arhitektonski. Obojen je lakovima živih boja, a pojedine partije, — valjda da bi mogao bolje da uživa u apsurdnim strukturama iznutra, moj prijatelj skida, demontira ih, onako kao što se i sa anatomskih modela, vade pojedini delovi, da bi šareni drveni organi ispod njih mogli da se vide.

Možda je ta njegova zgrada doista univerzalni simbol, njegove, u njemu sadržane arhitekture. Možda je to apsolutna formula gradjenja. Možda je doista to neka vrsta alhemičarskog čupa u kome su prokuvane sve katedrale i sva zdanja ovoga sveta.

Siromah je ovaj čovek. Divan je, cenim ga i volim njegove ekstaze, onako isto kao što volim i njegova strašna utišavanja, malo tužna i postidjena koja dolaze obično posle. Jedno je tačno, zasigurno. On se vara, nije on čovek koji ume lako da se potisne ili da se sažme. On je bahat, strasnik je, i u tome je možda baš objašnjenje za njegove nedorečenosti ili za neuspehe. Ovo što večeras govori to je rafinirana samoodbrana koju ispreda oko sebe, da bi u sebi utišao neke duboke i bolne provalije. Ali niti ja mogu da mu kažem šta mislim, niti bi on to, ovakav, mogao da shvati.

On hoće da podigne gradjevinu koja samu sebe totalno prevazilazi, rekosmo. Ako je na njoj kakav prozor, to je toliko pouzdano i zasigurno prozor i ništa drugo, da te od te izvesnosti uhvati strava! To je prozor nad prozorima, NAD-PROZOR, prozor — legenda.

Objasniće i to da su vrata mnogo više no samo vrata. To je delimitacija sveta koji je napolju i onoga drugog imanentno sadržanog u ovoj konstrukciji, to su DVERI.

A sada dolazi, čini mi se, najlepši stav ove njegove iskidane pričice. On nema novaca i njegova kuća sklepana je od koječega. A sve ono što ne može da napravi, svu onu raskoš kojom neće moći da obdari svoju katedralu, on će na njoj i u njoj da naslika, — da, on će da naslika volte i supraporte, kamene dijamante, kartuše i vence, festone, šimere. I ta njegova apsolutna konstrukcija, jedva sazidana i jedva dovršena, fizikom svojom tako siromašna, iznosi na videlo, na svoju površinu, bogato i raskošno i malo haotično biće svog velikog tvorca.

I najzad, prijatelj je već sasvim egzaltiran. To vidim po tome što svaki čas diže u vis desnu ruku, čak i onda kad to ni njegova preterana patetična fraza ne zahteva! Gledam putem koji mi njegov dlan pokazuje i vidim samo tučani rep kneževog konja i ponešto drugo, i ništa više.

Eto, on je prevario materiju, on se otrgao od materije. To kako je te bitne formule dao, i ne može se iskazati drukčije, ne iskazuje se tvrdom i apsurdnom materijom, ne iskazuje se postupkom pravog, logičnog zidanja!

„Sve je kao stvarno. Stvarno i jeste, zašto ne bi bilo stvarno, jer sve možeš i da dodirneš ako hoćeš, a sve je ipak i sama sušta rafinirana opsena!"

Zar nije čovek od uvek želeo, arhitekturom, iz sebe da iznese neki dotle neviđeni svet, koji je očigledno bez drugih razloga da postoji, sem što treba da bude sazdan od mnogih laži i od jedne jedine apsolutne, vrhovne, humane istine. Nije li čovek samoga sebe zidao, dižući svoja zdanja, više no što je gradjevine same gradio.

Priča, priča, priča. To što predamnom gradi lakše je i lepršavije je i od te njegove arhitekture izidane kičicom i tinkturom. To je nestvarna arhitektura od njegovih iskidanih reči, sva od magle. Volim ga i slušam ga i slušajući ga, iz neke vrste inata, ne dajem mu nikako za pravo.

Tako, eto, grade arhitekti koji vole da grade, a to ili neće, ili ne umeju, ili čak i ne mogu, jer ne mogu ni za časak da se podrede „restrikcijama materije".

Islikani pompejanski atriumi — zar je to u suštini nešto drugo do ovo što mi je prijatelj večeras ispričao. Ili, vizantijske islikane supraporte, dveri i tvrđave, freske, mala i fantastična vizantijska kubeta konstruisana prema principima nebeske mehanike. Pa konačno i taj *barok*, to veliko još neispitano utočište neiživljenih arhitekata, onih što su gradeći jednom, ili jedva jednom, gradili za svagda, hoteći da izgrade sve.

Slušam ga i divim mu se, ali ipak, u sebi, prednost dajem tvrdoj i tmastoj, pravoj arhitekturi, onako isto kao što će joj se sutradan, kad se probudi i razgrozničavi i moj prijatelj ponovo vratiti. Ali, veoma volim i ovu drugu, ovu *njegovu* arhitekturu, grozničavu i neverovatnu. Ako je reč o tome koja može više da me uzbudi i koja više može da mi progovori o njemu, onda je to ova druga.

Bogdan BOGDANOVIĆ

bogdan bogdanović

spomenik jevrejskim žrtvama, beograd